

Wijster, 29 september 1959.

Reisrapport studiereis Canada en de Verenigde Staten

11 augustus - 23 september 1959.

Dr. J. J. Barkman

(Biologisch Station Wijster)

Doel.

Het doel van deze reis was in de eerste plaats het bijwonen van het negende internationale botanische congres te Montréal en het daar aan voorafgaande congres over botanische nomenclatuur. In de tweede plaats was het de bedoeling van de gelegenheid gebruik te maken om bezoeken te brengen aan enkele botanische instituten in N. Amerika, om kennis te maken met de flora van de Nieuwe Wereld en, zo mogelijk, om enig wetenschappelijk onderzoek te verrichten. In al deze opzichten mag genoemde reis geslaagd heten.

Reisroute.

- 11 augustus. Van Wijster naar Amsterdam.
- 12 augustus. Van Schiphol naar New York per K.L.M. (dagvlucht).
- 13-15 augustus. Verblijf in New York.
- 15 augustus. 's Avonds per T.C.A. (Trans Canadian Airlines) naar Montréal.
- 16-29 augustus. Verblijf te Montréal.
- 29-31 augustus. Excursie naar Mt. Washington (New Hampshire, V.S.).
- 1-14 september. Deelname aan de door het 9e Internationale Botanische Congres georganiseerde officiële excursie no. 24 (Maritimes).
- 1 september. Per vliegtuig (TCA) van Montréal naar Fredericton (New Brunswick). Alle reizen van 2-14 september per auto.
- 2-6 september. Eendaagse excursies vanuit Fredericton.
- 7 september. Van Fredericton naar Sackville (N.B.).
- 8 september. Van Sackville naar Antigonish (Nova Scotia).
- 9 september. Van Antigonish naar Chéticamps (Cape Breton Island, N.S.).
- 10 september. Van Chéticamps langs de Cabot Trail naar Baddeck (C.B.I., N.S.).
- 11 september. Van Baddeck naar Oregon Trail en Indian Brook en terug.
- 12 september. Van Baddeck naar Halifax (N.S.).
- 12-14 september. Verblijf in Halifax.
- 14-15 september. Per vliegtuig naar Gander (New Foundland), per trein naar Clarendville (Nfld.), per taxi naar Trinity (Nfld.).
Alle verdere reizen op New Foundland per auto.
- 15-19 september. Eendaagse excursies vanuit Trinity.
- 19 september. Van Trinity naar Clarendville.
- 20 september. Van Clarendville naar St. John's (Nfld.).
- 20-22 september. Eendaagse excursies vanuit St. John's.
- 22 september. Van St. John's per T.C.A. vliegtuig naar Gander.
- 22-23 september. Per B.O.A.C. van Gander naar Londen, per B.E.A. van Londen naar Amsterdam.
Per trein naar Beilen.

Reisprogramma.

Het reisprogramma kon door allerlei onzekere factoren niet van te voren uitgestippeld worden. Ondanks de improvisatie heeft ondergetekende ter plaatse een zeer nuttig programma kunnen opstellen en afwerken.

Aangezien de huidige directeur van de New York Botanical Garden and Herbarium, Dr. W. C. Steere, een bryoloog is en dit herbarium, dat een der grootste ter wereld is, een belangrijke bryologische collectie bevat, was het voor ondergetekende als specialist op hetzelfde gebied van groot belang dit instituut te bezoeken. Op 13 augustus bezocht hij genoemd herbarium en had hij een langdurig gesprek met de directeur. Ook de volgende dag had hij ruimschoots de gelegenheid met hem van gedachten te wisselen tijdens een boottocht rond Manhattan, aangeboden door dr. Steere. Op 15 augustus bezocht hij het New York Museum of Natural History. Vooral de landschapsdiorama's weergevende natuurlijke plantenassociaties en cultuurgezelschappen, hun seizoenperiodiciteit en hun samenhang met bodem, ^{mens}, dier en klimaat, waren zeer instructief en uit didactisch oogpunt voortreffelijk. De hierin verwerkte ideeën kunnen zeker van pas komen bij het college plantensociologie, dat ondergetekende te Leiden geeft, en bij een eventuele toekomstige opstelling van landschaps- en vegetatiediorama's van Drente op het Biologisch Station te Wijster.

In Montréal woonde hij de belangrijkste zittingen van het internationale nomenclatuurcongres (16-19 augustus) bij. Daarbij vertegenwoordigde hij tevens het Laboratorium voor Plantensystematiek en -geografie van de Landbouwhogeschool en bracht namens dit instituut bij diverse kwesties stem uit. Ook nam hij enige malen deel aan de discussies.

Het eigenlijke botanische congres duurde van 19-29 augustus. Met 30 deelnemers was Nederland de sterkste delegatie na Canada, de V.S., Groot Brittannië, Duitsland en Frankrijk. Frankrijk had slechts 32 deelnemers, de Sowjet-Unie, Italië, Japan en andere grote mogendheden veel minder dan Nederland. Er waren een aantal secties die gelijktijdig vergaderden.

De sectie-indeling was minder bevredigend dan op de twee voorgaande int. bot. congressen (Stockholm 1950 en Parijs 1954). Zo was er ditmaal geen aparte lichenologische sectie. De sectie "Ecology" omvatte alles wat de Angelsaksen onder het toverwoord ecology verstaan, dus ^{wel} autoecologie, plantensociologie en plantengeografie. Daardoor was deze sectie overladen. (In Parijs waren er drie secties voor deze vakgebieden!).

Soms waren lezingen op hetzelfde vakgebied in verschillende secties ondergebracht. Daardoor liep men de kans lezingen te missen die men graag wilde horen, tenzij men van te voren ook de programma's van vele andere secties doornam. Er waren helaas minder gecombineerde sectiezittingen dan in Parijs. Ook de sectieprogramma's waren veel minder interessant, althans van de door de schrijver dezes bijgewoonde secties. De bryologische sectie vergaderde bij gebrek aan lezingen slechts anderhalve dag van de zeven volle congresdagen ..... De lezingen waren bovendien vaak slecht voorgedragen of/en van weinig wetenschappelijk belang. Tijd voor discussie (5 minuten per lezing) was ten enen male onvoldoende. Besloten is dan ook op het volgende congres alleen uitgenodigde sprekers voordrachten te laten houden, waardoor hopelijk het peil hoger wordt en meer tijd voor discussie vrij komt. Na beëindiging van de zittingen van de sectie bryologie woonde ondergetekende de zittingen van de sectie "Ecology" bij. Ook hier hetzelfde euvel. Opvallend was dat bijna alle voordrachten in deze sectie, voorzover niet van algemeen theoretische aard, over Amerikaanse vegetaties handelden. Aan de classificatie van de vegetatie werd weinig aandacht be-

F als synoecologie

steed. Het congres was in dit opzicht nauwelijks internationaal te noemen. Ook in deze en de bryologische sectie nam steller dezes enige malen aan de discussie deel, met name waar het ging om epifytengesellschaften en om de grondslagen van de vegetatiekunde.

Het grootste nut van een internationaal wetenschappelijk congres ligt echter in de persoonlijke contacten met vakgenoten uit verre landen. Vele in Stockholm en Parijs gelegde contacten werden vernieuwd en vele nieuwe gemaakt. Ondergetekende werd naar aanleiding van zijn boek "Phytosociology and Ecology of Cryptogamic Epiphytes" herhaalde malen door Amerikaanse en Canadese plantensociologen in principiële discussies verward, waarbij bleek, dat de Amerikaanse critiek dikwijls voortvloeit uit onkunde van de moderne ontwikkelingen in de plantensociologische begrippen en methoden in W.-Europa. Daarom werd o.a. door ondergetekende een speciale informele discussieavond, in klein gezelschap, hierover georganiseerd, waarbij vooral prof. dr. E. Dahl (Noorwegen) en de discussieleider dr. Greig-Smith (Engeland) belangrijke bijdragen tot het gesprek leverden. Genoemde avond en de vele andere informele gesprekken, door steller dezes en anderen gevoerd, hebben hopelijk bijgedragen tot een beter begrip van de Europese opvattingen in Amerika. Alleen dit reeds rechtvaardigt de reis naar Canada.

Ondergetekende bezocht recepties, gegeven door het gemeentebestuur van Montréal en de Université de Montréal, waar hij ook de uitreiking van eredoctoraten bijwoonde. Van de tien eredoctoraten, uitgereikt door deze universiteit en de Mc. Gill University, vielen er twee aan Nederlanders ten deel, nl. aan prof. dr. C.G.G.J. van Steenis (Leiden/Amsterdam) en aan prof. dr. F.W. Went (Pasadena, Californië). Verder woonde hij een grote avondvoordracht bij van prof. Dansereau (Montréal), getiteld "La végétation du Canada", nam hij deel aan een diner van lichenologen en aan een bespreking over de uitgave van een speciaal nummer van Vegetatio, gewijd aan Europese indrukken van de Canadese vegetatie.

Voorts nam hij tijdens het congres deel aan officiële eendaagse excursies, nl. naar Napierville (22 augustus; rijke gemengde loofbossen; berkenbroekbos op veen; hoogveen; rietland en laagveen; Nanocyperionachtige vegetaties), Missisquoi Bay (23 augustus; voedselrijk moeras; meerstrandvegetatie; dolomietrotsen, rijk aan varens, mossen en lichenen, veel zuidelijke elementen), Mont St. Hilaire (25 augustus; geïsoleerde berg met veel ongerept bos; rijke schakering van loof- en naaldbostypen; meerstrandvegetatie), Rougemont (26 augustus; vochtig loofbos; pioniervegetatie op vochtig zand; esdoornbos; oud Tsuga-bos; Taxus-bos; varenrijk moerasbos), Mont Johnson en Farnham (28 augustus; berg met sterk geërodeerde hellingen en gedegradeerd bos; vochtige heide; hoogveen).

Tenslotte maakte hij een tweetal privé-excursies met broeder Fabius van de Jardin Botanique de Montréal, in diens auto, nl. naar Lanoraie en Lavaltrie (19 augustus; wegbomen; open droog, arm Cladonia-berkenbos; droog dennenbos) en naar St. Paul (27 augustus; wegbomen; rijk esdoornbos). Broeder Fabius is sinds kort bezig met een onderzoek van de mossen- en lichenenvegetatie op bomen in de omgeving van Montréal. Aangezien ondergetekende gedurende 15 jaren in W.-Europa een soortgelijk onderzoek heeft verricht, was het nuttig de gebruikte methoden in het veld te vergelijken. Aan de excursie van 19 augustus nam ook de lichenoloog dr. M.E. Hale (Morgantown, V.S.) deel, aan de excursie van 27 augustus de lichenoloog prof. dr. H. des Abbayes (Rennes, Frankrijk).

Eveneens op uitnodiging van broeder Fabius maakte ondergetekende met hem per auto een tocht naar Mount Washington (V.S.), van 29 tot 31 augustus. Hieraan namen nog een 15-tal congressisten deel, waaronder grote kenners van de arctische en subarctische flora van Scandinavië, IJsland, Groenland, Canada en Siberië, met name prof. E. Hultén (Zweden), prof. T. Sørensen (Denemarken) en de leider van de excursie, dr. A. Löve (IJsland).

Mt. Washington is de hoogste berg van N.-Amerika ten O. van de Rocky Mountains en heeft ondanks zijn hoogte van slechts 1900 m. een uitgesproken alpine en vooral arctische flora, met nauwe betrekkingen tot de flora van Groenland en met enige endemische soorten.

Op 29 augustus om 6 uur 's avonds arriveerden de deelnemers per tandradbaan op de top, waar in het hotel overnacht werd.

Op 30 augustus werd een excursie naar de alpine toendra gemaakt, die helaas door het slechte weer (dikke mist en ijskoude wind) ontijdig afgebroken moest worden. Op 31 augustus daalde ondergetekende ondanks de mist de gehele berg te voet af, waarbij interessante aantekeningen gemaakt konden worden over de fraaie verticale zonatie van de plantengroei.

Op 2 september begon de maritieme excursie no. 24 in Fredericton (N.B.). Deze duurde 13 dagen, waarvan één week in de provincie New Brunswick en één week in de provincie Nova Scotia. De deelnemers waren verdeeld in vier groepen, die elk huns weegs gingen, nl. een landbouwkundige, een bosbouwkundige, een algologische en een mycologische groep. Steller dezes nam gedurende de eerste week deel aan de mycologische, gedurende de tweede aan de bosbouwkundige-floristische excursie. Leiders van de eerste groep waren A.G. Davidson en K. Harrison, van de tweede G.C. Cunningham en E.C. Smith. Voor de reisroute moge verwezen worden naar het begin van dit rapport. Het vervoer geschiedde met luxe auto's, overnacht werd in studentencolleges van universiteiten, in hotels en motels. In totaal werd 1470 km. afgelegd.

Gedurende de eerste week diende voor de mycologen de universiteit van New Brunswick als basis. Ondergetekende hield zich hier echter voornamelijk met epifytenvegetaties en naaldwouden bezig. Bij Sackville werd een interessante mosvegetatie bezichtigd rond sterk koperhoudende bronnetjes in een bos; het bos is bezig af te sterven door de koper toevoer.

Het tweede deel van de excursie voerde de deelnemers langs de gehele N.-kust van Nova Scotia, rond het Cape Breton Island en via de Z.-kust van Nova Scotia naar Halifax. Hier werden diverse vegetatietypen bestudeerd: duinen, rotsige zeekusten, slikken en schorren, *Empetrum*-heiden op kliffen aan zee, hoogvenen, basische venen, zoetwatervegetaties, bossen van *Pinus banksiana*, *Picea glauca*, *Abies balsamea*, *Betula lutea* met *Fraxinus americana* e.a., ook het meest Oostelijke *Acer saccharum*-oerwoud op het Westelijke halfroond (N. punt van Cape Breton Island). Per speciale 8-tons truck werden de deelnemers over een zeer steil en rotsig bergpad tot diep in het onbewoonde bergland van Cape Breton gebracht, waar eindeloze berkenbossen (*Betula papyrifera*) door een onbekende plaag vernietigd zijn.

Op 12 september werd door de Dalhousie Universiteit (Halifax) aan de deelnemers een "lobster dinner" aangeboden, op 13 september volgde een sight seeing tour langs enige schilderachtige kustdorpjes bij Halifax en 's avonds een cocktail party, aangeboden door de Nova Scotian Research Council, een soort Z.W.O. van de provincie Nova Scotia. Op 14 september was de mycoloog Harrison zo vriendelijk schrijver dezes naar diverse plaatsen bij Halifax te rijden voor onderzoek van de epifytenvegetatie.

Na 3½ uur vliegen, 3 uur treinreis en 3 uur in een taxi arriveerde hij op 15 september 's morgens in Trinity, waar hij een week de gast was van de Wageningse ingenieur A. Damman, die als houtvester werkzaam is bij de Forestry Branch van het Federal Department of Northern Affairs and National Resources te St. John's (Nfld.). De heer Damman verricht 's zomers veldwerk ten behoeve van een bostypenclassificatie van New Foundland. Met zijn dienstauto (een stevige grote jeep) werden langs de zeer slechte, ongeplaveide wegen van New Foundland bos-, heide- en veenterreinen, die anders vrijwel ontoegankelijk zouden zijn geweest, bezocht. Na enige dagen op het Bonavista schiereiland te hebben gewerkt, werd naar St. John's gereden, onderweg botaniserend. Ondergetekende is veel dank verschuldigd aan de heer Damman voor het gebruik van zijn auto en voor zijn grondige terreinkennis en kennis van de locale flora, waardoor dit korte verblijf in New Foundland wetenschappelijk waardevol is geweest.

Wetenschappelijke resultaten.

Tijdens de excursies in Canada en de V.S. zijn 500 mossen en lichenen verzameld en 147 vegetatieopnamen gemaakt, in de eerste plaats van mossen- en lichengezelschappen op bomen (93 opnamen), voorts ook van diverse bodemvegetaties (54 opnamen). De bodemvegetaties (bossen, heiden, venen, duinen, slikken en schorren) leverden vooral aanvankelijk grote moeilijkheden op door onbekendheid met de flora: het overgrote deel der hogere planten bestaat namelijk uit niet-Europese soorten. Veel hulp werd hierbij ondervonden van de aanwezige Canadese floristen, ofschoon het opvallend was dat zij de planten in niet-bloeiende staat soms niet kenden; als niet-sociologen zijn zij niet gedwongen alle planten in een proefvlakte, ongeacht hun toestand van ontwikkeling, te determineren.

Het aantal gemaakte opnamen is onvoldoende voor een wetenschappelijk verantwoorde beschrijving van de vegetatie. Het is echter mogelijk hiervan een schetsmatige indruk te geven en wellicht is het mogelijk samen met de opnamen, gemaakt door andere Europese plantensociologen (dr. R. Tüxen, prof. J.P. Lebrun, dr. V. Westhoff), een verantwoorde beschrijving van enkele gezelschappen te geven. Een belangrijk resultaat is in elk geval dat reeds dit geringe aantal opnamen aantoont, dat de Europese methoden van analyse en synthese ook bruikbaar zijn in N.-Amerika, althans in het onderzochte gebied, terwijl interessante vergelijkingen met goed-gefundeerde Europese associaties getrokken konden worden.

Wat betreft de epifytengzelschappen ligt de zaak geheel anders, aangezien zeker 70-80% van de soorten ook in Europa voorkomen. Daardoor kon snel gewerkt worden. De gezelschappen zijn nauw verwant met de Europese, behoren bijna alle tot Europese verbonden en deels tot Europese associaties. Van 12 verbonden werden opnamen gemaakt. Van het *Lecanorion carpineae*, *Physcion ascendens*, *Parmeliopsisidion ambiguae*, *Usneion dasypogae*, *Lobarion pulmonariae* en *Orthotrichion obtusifolii* zijn voldoende opnamen gemaakt om de betrokken associaties te kunnen beschrijven. Hierover zal een publicatie verschijnen.

Tijdens de reis is een goede indruk gewonnen van de veranderingen in epifytenvegetatie van West naar Oost (Montréal tot de Oostkust van Canada), in een gebied dat praktisch op dezelfde breedtegraad ligt. De verschillen zijn frappant. Om enkele te noemen: bij Montréal (droog, continentaal klimaat) bijna geen korstvormige lichenen, op loofbomen in voedselrijke bossen meestal helemaal geen epifyten, geen *Lobarion*, op de wegbomen met neutrale schors veel *Xanthoria substellaris*, *Candelaria concolor*, *Physcia*

aipolia en millegrana, op die met zure schors o.a. *Parmelia rudecta*, *caperata* en *andraeana*; merkwaardigerwijze voor dit warme laagland (op 46 graden N.Br.) toch reeds in zure, droge berkenbossen het subarctische *Parmeliopsidetum ambiguae*, zelfs met *Cetraria pinastri*, *saepincola* en *oakesiana*, maar zonder *Cetraria ciliaris*.

Op Mount Washington vindt men deze associatie pas vanaf 1200 m. en tot aan de boomgrens (1560 m.). Ook hier veel *Cetraria pinastri* en *oakesiana*, voorts *C. saepincola* en veel *C. fendleri*, geen *C. ciliaris*. Aan de voet van de berg (600-800 m.) komt, dank zij de hogere neerslag, reeds het *Lobarion* voor.

In New Brunswick, dat neerslagrijker en 's zomers koeler is dan de omgeving van Montréal, ziet men reeds wat meer korstvormige lichenen. De vegetatie op loofbomen in bossen is rijker, het *Lobarion* is aanwezig. In naaldbossen ziet men veel baardmossen (*Alectoria jubata* en *Usnea* spp.) van de twijgen hangen. Op beuken is het *Graphidion scriptae* present. Men ziet op wegbomen nog steeds *Candelaria concolor*, *Physcia aipolia*, *Physcia millegrana* en *Parmelia rudecta*, echter geen *Xanthoria substellaris* of *Parmelia andraeana*.

In Nova Scotia, dat nog neerslagrijker en vooral mistiger is dan New Brunswick, met even warme zomers, maar zachtere winters, vertoont de epifytenvegetatie weer een duidelijk ander beeld. Het *Lobarion* is er zeer algemeen, vooral op Cape Breton Island. Er zijn vrij veel korstvormige lichenen. Het *Physcion ascendentis* langs de wegen is zeer zeldzaam en fragmentair. *Xanthoria substellaris* ontbreekt vrijwel geheel. *Physcia aipolia* en *millegrana* zag ondergetekende nergens. Voor het eerst ziet men de in W.-Europa zo algemene *Xanthoria parietina*. *Ramalina calicaris* treedt veelvuldiger op, hier en daar ook *Xanthoria polycarpa*, en aan de kust *Ulotia phyllantha*. Verder ziet men op loofbomen in bossen *Ulotia ludwigii*.

Opvallend is, dat de genera *Nephroma* (*N. resupinatum*), *Sticta* (*S. aurata*) en *Normandina* (*N. pulchella*) alleen langs de Z.-kust van Nova Scotia gevonden werden. De Z.-kust is het rijkst aan mist en heeft de zachtste winters. Het is bekend, dat deze genera een hoge luchtvochtigheid eisen, terwijl *Sticta aurata* en *Normandina pulchella* bovendien vorstgevoelige soorten zijn.

De epifytenvegetatie van New Foundland tenslotte heeft een geheel eigen karakter, hetgeen waarschijnlijk samenhangt met het ontbreken van loofbossen, de hoge mistfrequentie en de zeer koude zomers. Twee gezelschappen zijn vrijwel alleenheersend: een *Alectoria*-gezelschap dat de hogere takken en twijgen van de naaldbomen (*Picea mariana*, *Abies balsamea* en *Larix laricina*) geheel inhult en een *Cetraria ciliaris*-gezelschap, dat de twijgen van kreupele, dode lariksjes in de hoogvenen bedekt. Typerend is het vrijwel ontbreken van *Usnea*'s en de talrijkheid van *Alectoria sarmentosa* en *A. simplicior* in het eerste gezelschap, het ontbreken van *Cetraria saepincola* en *oakesiana* in het tweede gezelschap. Het *Lobarion* is zeldzaam, het *Physcion ascendentis* zeldzaam en fragmentair. In dit *Physcion* ontbreekt *Physcia millegrana*, *Xanthoria polycarpa* is plaatselijk talrijk. In het *Ulotion crispae* is *Ulotia drummondii* op New Foundland algemeen.

Het onderzoek heeft frappante overeenkomsten en verschillen met de Europese epifytenvegetatie aan het licht gebracht en tot interessante resultaten geleid.

Algemene nabeschouwingen.

De belangrijkste resultaten van de reis zijn geweest:

1. Het leggen van persoonlijke contacten met vakgenoten.
2. Het ophelderen van misverstanden in Amerika over Europese methoden van vegetatieonderzoek.
3. Het bijeenbrengen van een collectie planten.
4. Het verruimen van eigen inzicht in problemen van vegetatiekunde en plantengeografie.
5. Het doen van wetenschappelijk onderzoek, in een geheel vreemd gebied.

Dit laatste is vooral daarom van groot belang, omdat in Amerika nog weinig vegetatieonderzoek is gedaan volgens Europese methoden, op het gebied van epifytengesellschaften zelfs in het geheel niets. Bovendien zijn in Nova Scotia nog zeer weinig mossen en lichenen verzameld en de cryptogamenflora van New Foundland is geheel terra incognita. Alle vindplaatsen van het daar verzamelde materiaal zijn dus nieuw voor de betrokken soorten, alle verzamelde soorten nieuw voor het betrokken gebied. Vermoedelijk zijn enige der gevonden soorten zelfs nieuw voor Canada of het gehele Westelijke halfrond.

Zoals reeds eerder is opgemerkt, was de wetenschappelijke waarde van het congres zelf gering. De technische organisatie was echter perfect. Kosten noch moeite zijn gespaard om het de deelnemers aangenaam te maken. Als voorbeelden mogen dienen: de (voor Canada) goedkope en goede maaltijdservice, de dagelijkse congresskrant, het eigen postkantoor, de eigen bank en reisbureau, de wasserijservice in alle studentenhuizen, waar deelnemers ondergebracht waren, de gratis extra busdiensten tussen deze studentenhuizen en de beide universiteiten van Montréal, de doorlopende voorstellingen van documentaire films over alle mogelijke onderwerpen.

Ook de eendaagse excursies waren goed georganiseerd. Dit alles werd evenwel overtroffen door de organisatie van de maritieme excursie. Niet alleen waren hier kundige leiders die in het veld onvermoeibaar alle gewenste inlichtingen gaven, er waren ook op sommige avonden lezingen en films over de geologie van het gebied en de geschiedenis van de bevolking. Iedere deelnemer kreeg niet alleen een gedetailleerd gedrukt programma van de te bezoeken plaatsen, hun flora en vegetatietypen, maar ook kaarten, aardrijkskundige zowel als geologische, en zelfs een exemplaar van de Flora van Nova Scotia. In elk hotel, waar men overnachtte, had de leiding gezorgd voor reservering van een lokaal waar men zijn planten kon uitspreiden en determineren, terwijl voor het drogen een drooginstallatie, persen en droogpapier beschikbaar waren.

Er was natuurlijk een excursieprogramma opgesteld, maar het prettige was dat dit, waar enigszins mogelijk, aan de wensen der deelnemers werd aangepast. Dit kon des te gemakkelijker, daar met verscheidene auto's gereisd werd. Typierend is, dat toen de leider Smith op het laatste moment vernam dat ondergetekende deel zou nemen als enige mossenspecialist, hij speciaal daarvoor zijn assistenten Webster en Schofield, beiden bryologen, met de excursie mee heeft laten gaan. Ondergetekende reisde met hen in een aparte auto, waardoor van de gewone route afgeweken kon worden. Het is voorts gebleken, dat, ondanks de voor Europese begrippen hoge kosten van deelneming, de Canadese federale regering (Ministerie van Landbouw) voor alle excursies grote subsidies heeft verstrekt, zonder welke de kosten per deelnemer nog aanzienlijk hoger zouden zijn geweest.